

kdor trobezlja, da tepe nas življenje,
vsi do vratu zaljubljeni smo vase,
spomin častimo, stare, slavne čase,
in več ne vémo, kaj je hrepenenje,

ko hočeš vse, si vse in več kot to,
ko svojih vnukov, njihovih otrok
in svojo kratko večnost polniš s sabo,

da vse cveti, rodi iz tvojih rok
in ne pehaš prihodnosti v pozabo,
ker je lahko, kot se bojiš, da bo.

22. julija 1988 – ob Dnevu vstaje slovenskega naroda

Janez
Švajncer

Ferenc in Barbka

Telefoni pojejo, milica ne pri-
spe z obzorja. Marica parkira na
dvorišču, dežurni je zadremal, pre-
budite ga in pošljite na pot. Semkaj
naj zapelje vozilo in tega strpa no-
ter. Zmočil nam je stopnice, fej! in
fuj! Drsi pod nogami, nevarno je
hoditi, nepreviden korak in tla se
prilepijo na podplate. Potem navz-
dol trkljaje. Potem boste poklicali
rešilca in me bo odpeljal. Mene, nič
krivo, nedolžno pri vsej stvari. Kri-

čala bom in vpila, da se bo slišalo v zadnjo hišo, stolpnice so previsoke, oni
zgoraj me ne bodo slišali. Takrat bom v mreži. Ne morem več, parajoče
živčne nitke so scefrane...

Glasovi so ostali premešani v glavi in se žuboreče prelivali, kakor je
curela rumenkasta tekočina. Cank, cank, s stopnice na stopnico, trak bleš-
čave, ki ji ni bilo mogoče določiti barve, ker jo je svetilka pod stropom
odkrila komaj zaznavno.

Ferenc se ni premaknil, polivinilski vrečki nabasani, culi popotnika,

tavajočega in iščočega sebe in drugih. Teh je bilo veliko, polno poslopje, stanovalci iz pritličja so stali v hodniku in pošiljali poglede navzgor, predreti stropove in stene, da se bo približala podoba. Podoba je oni prejšnji, nepočiščeni, krpa je na stopnicah pustila madeže, temne lise, ovinki, da ne čofnejo v nesnago. Proč, daleč naokoli, izogniti se ni mogoče docela, neprijetni vonji se vsesavajo v nosnice, robčke pred usta.

Nergajo, prosjačijo, ušesa ostanejo gluha, ne slišijo, ne morejo slišati, nočejo ...

Vozel je zadrnjen, tesno zvit in navit, klobčič pregneten, prevlažen, kemično spojen.

Gredo in odhajajo, vračajo se, vedno enako; zjutraj ogorčenost, opoldne popustijo pritiski v senceh, zvečer boleče glave. Bližnjih in oddaljenih ...

Ne otresejo se pritiskov. Neznosno je – obupno – brezizhodno.

Vhod vabi, zakaj ne zapro vrat, na steni kartonček opozarja na hišni red, odtrgale so ga dolge roke, presneto, zabičali so jim v dnevnikih sobah, kuhinjah, spalnicah, na hodnikih:

Pustite kartonček!

Oči poberejo velike črke, razumljivo, jasno, spoštujmo skupno last, ki nam je dana, smo civiliziranci, nočemo anarhije, brezpravje se je spotegnilo skozi vrata, žoga je sesula steklo, v teh časih in v taki sodobni stavbi lepenka namesto stekla, imejte pamet, če že niste razsodni, odvrnite se od sebe k sostanovalcem, toliko nas je, zato smo izpostavljeni, nočete prisluhniti, odmaknjeni hodite senčno senčnati, ne poznamo se, lepa družčina: natepeni z vseh vetrov.

Celina je ena, tukajšnja, prišli so s severa, z juga, z zahoda, vzhoda, iz bližine, iz okolice mesta.

Tedaj je bilo to potrebno, razvaline, grušč, izbrskane opeke so sestavile nove opeke za nove stavbe. Kos za kosom, rasle so kvišku, malta jih je naredila močne, bo že, bo že, petja je bilo malo, smeha še kar, po tistem, ko so lopate odromale v uto, na silo zbito in nezaklenjeno, ni bilo nevarnosti, tatovi in lopovi so se potajili, odplazili so se v podzemlje, nastajalo je mogoče, očitno se niso kazali. Zato pa je sproščeno teklo po tirih.

Vagončki so bili veseli, prepevali so, odškrnjeni deli so otopeli, kljub temu so bili naostreni, dovolj za tisoče rok in pregibajočih se teles.

Koliko plačate na uro?

Nobeden ni vprašal, pogledi so bili v železnih drogovich, krampih, lopatah, samokolnicah. Vrvrajoče verige so raztegnile členke od ruševin dol k reki z bombnimi jamami, vrtiljaki so prišli kasneje, travo je asfalt preplesal po položnih plasteh, zravnanе so čakale na slavje, godbo, na smeh in vesele vzklike:

Pa smo uspeli!

Ferenca ni bilo nikjer, vsaj videli ga niso, gotovo je obstajal, ker je bil tukaj, sedanji, a podoben nekdanjemu: s kapo, potisnjeno globoko na čelo, da se je predivasta griva sukljala na privzdignjenem oguljenem ovratniku suknjiča.

Nikar nikamor, sploh ne k njim.

Tekali so po jarkih in preganjali rake, ki so se zavlekli globoko noter pod korenine.

Smehljaj se je in prevračal prežvečen čik v ustih, ki mu je polzel v pepel in se trkljal po blagu. Naplavljen izmeček, vrtenje, venomer v istem krogu z enakimi zamahi in sunki, pete v tla, blato je brizgalo v rastočo travo, nikoli se ni ujela, pognala je in nehala pošiljati zelenilo očem, ki so pogledovale po njej, upanje je bilo potlačeno med razpadajoče stene, okruški so ležali pod nogami, brcal jih je in pustil združke na tleh.

Mati je gledala v njegovo senco in bila je zadovoljna: njen fant, nikogar se ne uplaši, pesti v obraze, na usta, da se pcedijo rdeči curki in pete z odbeglimi koraki ostanejo še nekaj hipov na ogledu, pa jih ni več, niti sledu za njimi...

Možgani so ležali na dnu, toliko da so se zganili, kakor neobčutljivo gnezdo, veter raznaša bilke, skrbno naložene, graditeljice ptice so odbežale v dalje, vračale so se po ovinkih, Ferenc izteguje roki, pokončati, odpleski so madeži na počrnelih stropovih in stenah, življenje pluje v ravnem in vzbočenem, tja čez.

Hrib ni ovira, navzgor s pošvedranimi čevlji, brce v krtine, prst je razredčena, podplati ovešeni in tok-tok, samo naprej, brez počitka, le toliko dlan na čelo, da posname rosne pojave.

Hudič je v njem, so govorili za njim.

Približali se mu niso, strah jim je polzel v udih in široke oči se niso zaprle, še potem, ko je utonil na obzorju, so videvali njegovo hrastovo postavo, dolge noge, še daljše roke, visoko nad vsemi, za glavo višji od najvišjega, za celo telo v trstičju, kjer je grebel rove v spodnjost, v kraljestvo, ki ga je naslutil, da je prav tam, zlatniki so zvenčeče trjančili, zven za zvenom, ušesa vabijo, priti in doseči, iztegoval je roke, prsti so se razkrečili: zajeti v dlani in si napolniti nahrbtnik, ki mu je visel čez pleča, krastača sploščena, povožena, težka kolesa parizarja so šla čeznjo, nič več prejšnjega, njemu pa je bilo v veselje, vriskal je za bregovi in drevesi, kdor ga je iskal, ga ni našel, hvalil je debela pokončna in zveržena, obešal se je na veje in pozvanjal z nogami, nizko nad tlemi, še više gor, vzdignjen nad zemljo, hišami, kočami, ki so čepele ponižno in prisluhnile njegovim odmevom, ki jih je povzročal s koncem palice, v vsako duplo jo je porival in bezal ven žužke. Brenčec so odleteli in risali izginjajoče črte in trakove, zamudniki, komaj prebujeni iz jajčec in kokonov, so čakali vdano na konico, ki jo je zarinil vanje in jih razpolovil, pomendral s težo okovancev.

Širok smeh, krohot, dražljiv in sploščen je rezal v ušesa ljudem, da so si jih mašili in bežali s prizorišča, samo ne v njegovi bližini, črtali so ga s seznama živih, medsebojnih čutenj niso marali, niti ne dotikov in videvanj.

Bilo je hudo, neznosno, spogledovali so se in majali z glavo, življenje je dano za užitke in veselje, proč z žalostjo in s trpečimi pogledi.

Zajedlo se jim je v živote...

Stopali so hitreje kakor njihovi predniki, matere so jim drobile kruh v skledе in pripovedovale, da je nekdanj živel v tem kraju vihravec, podoben

Ferencu, nikjer ni imel obstanka, ljudem je godel brez inštrumenta, da so zijali, ampak zloben ni bil, bilo mu je v veselje, da je veselje pričaral še njim, okoli stoječim in poslušajočim, ne ne, niso mu zamerili, še cesarica ga je obiskala, ko so ga strpali v zapor in vkovali v verige. Smilil se ji je in mu ni štela za zlo hudobijo, za katero so ga pahnili v ječo, samo poigral se je, ko je legel na pare, toplota sveč mu je pognala srbeže v telo, da je napel vse mišice in ostal miren, ko so poklekali k njegovim nogam in ga škropili z žegnano vodo s pušpanovo vejico v kozarcu. Noč je bila usmiljena, molivci so se razkropili v tihoto, on pa si je pogasil žejo v žegnano vodo...

Ferenc je ni vprašal, odkod je prišla, bila je poleg njega, z njim je ostala v svetlobi in temi, svinjaki so bili radodarni, niso ju vprašali, kaj počneta na podnicah, prašiči krulijo v njuni speči telesi, ne premakneta se, moč je iztekla, udje so odreveneli, mirno, uglajeno, kakor na mehki pernici, drug poleg drugega, s hrbtom v hrbet, pogledi v svislji in na seno, ki se bohota v lijaku, koraki se bližajo, krave mukajo, gospodar jim polni jasli.

Nista več tam, poti se stekajo med drevesa, v mahovju mehkoba, štrleči krcelji odsekanih vej ju božajo po obrazih, veter se pahljačasto spreha in se ne ustavi, dokler se ne vzdigneta na roke in pogledata naokoli.

Lakota se ne oglašča, trebuha ne zahtevata veliko, zagozdico suhega kruha in češnje zraven, z vej se sklanjajo, iztegneta roke in si jih mašita v usta. Sladkoba, curki poleg ustnic, jezika se lepita na nebo, mlaskata enakomerno: žvek, žvek.

Nebo se je povzpelo visoko gor, za zvezde, bleščijo se, prislonita dlani nad oči, vsakomur ni dano, v svetlobi jih ne uzre, čakati mora na noč, da se odtisnejo na nebesnem svodu...

Vrata na hišah in kočah so zapahnjena, železne zagozde potisnjene v sklopce – ostanita, kjer sta, materi ne kličeta, Ferenc in Barbke ne pogledujeta nezadovoljni in zaskrbljeni, ni leskov v njunih zrklih, zapirata oči in besede. –

Telesi v gibanju, venomer koraki: kratki, dolgi, urejeni, spotikanje pride kasneje, ko je to že davno mimo, ko Ferenc ne čuti poleg sebe Barbke, ki je prišla nenapovedana, neiskana, sama se je pridružila, z očmi na njegovih le za hip in že so odpotovale visoko čez drevesne krošnje, košatile so se nad njima, ko sta hodila – on spredaj, ona zadaj – nikoli vstric, čeprav ji je rekel, da je njegova ljubezen.

Ljubezen sprejema, kar ji je ponujeno, dano, nudil ji je sebe tamkaj in povsod, razdalja je ostala, pregrada med njima.

Na klopi sta posedela, oči so jima zajele visoke hiše, zastirale so jima poglede.

Ali sta to tadva, semkaj pripotovala, nihče ju ni ustavil in vprašal: Hej, vidva, kam vaju vodi pot?

Kakor da nista bila živa, ošvrknili so ju s pogledi in se oddaljili.

Roke so jima ostale izprožene, z dlanmi navzgor, ravne, obrzdane, dovolj prostorne za kovanec, za bankovec, ne za kruh, v pekarni so jima ga dajali štrucu, vsak teden eno, zdaj spodaj pri cerkvi, potem za hribom, potem...

Radovedneži postojijo pred njima nekaj hipov, dokler se jim ne zdi, da jih hočeta vključiti, potrebujeta njihove kovance, bankovce. Saj, saj, naplavina iz prejšnjih časov, ki niso več sedanji, a so prepojeni z vonji, v zraku so nasičeni, roke se zagrebejo v žepe in torbice, usmiljenje, kdo sta in komu namenjena, naj jima ponudijo streho v domu za izgubljene duše, ta sta, kje je socialno skrbstvo – premišljajo in grebejo vase in v sosede:

Ne dojamemo tega, da je to mogoče v tem stoletju, ko je svet stehniziran, poln novih dosežkov, novih ljudi, človek vstal bo iz človeka, tadva pa . . . senci pričakovanj, molčita in tavata kakor desetnika. Odpravljeni so, v stari šari, niti v muzejih jih ne kažejo, naj bo pozabljeno . . .

Ferenc in Barbka pogledata v zaskrbljenost ljudi, nikogar ne potrebujeta, le pot naj bo prosta za njune roke, ovešene s polivinilskima vrečkama, in za čevlje, ki puščajo prstom sprehode po gramozu, asfaltu, trav se ne dotaknejo, ker ne marajo ščegetov, hočejo čutiti pod sabo mesto, ulice, dovolj so se nahodili po gramozu, ostri kamni v bosih podplatih – spomin. Nekje daleč v preteklosti, ki ne seže v nadrobnosti, so le odtenki, Ferenc noče kopati iz pozabe, naj bodo tam, kjer so . . .

Nič čakaje na Godota, nič Hardyjeve čiste ženske, telo ob telesu, oči na oprezu: iščejo znano točko, sonce se pelje med oblaki v pozlačeni kočiji, kraguljčki zvenijo, odmevi so v ušesih, pod poveznjeno kapo s spušenimi vatiranimi okrajki, pod klobučkom, ki to ni.

Ždeče roke na kolenih, neobčutljive za blago ponošenih hlačnic z baloni in ugrezi, s krilom vodene barve. Sedita na klopi, kakor da so jo postavili tja le zanju, ljudje se odmikajo, nočejo prisesti, nista gobavca, urezana iz naših logov, božji deteti.

Zdrznili so se in namigovali nanju, ko so ju uzrli, senci odhajajoči vrh hriba; glavi sta se dotikali oblaka, ki je hitel vzdolž grebena z vodenimi curki. Po njunih obrazih. Kapa je bila premočena, Ferenc si jo je snel in ožel, Barbki je klobuček prilepljen na čelu črtal brazde, v katere nikoli ne bo položeno seme in iz njega nikoli ne bodo vzklila stebelca v klaske.

Kruh, kruh. Polagala si ga je na jezik, hostija prebela, tanka, mečava, grizljaj za grizljajem.

Ferenc ji je nastavil dlan. Ker mu ni takoj ustregla, jo je zlovoljno obredel z blodečimi očmi, in že se je izpolnilo pričakovanje: z zobmi v skorjo in sredico, slina jo je močila, pijača je čakala v stekleničkah za izložbenim oknom za njunima hrbtoma in ni dočakala njunih korakov.

Noge so bile lepo poravnane v vrsti s kopicami usnjenimi, pod katerimi so migotali palci, pripravljeni, da zajamejo tlak, ki je bil tam načet, grebotine od pet čakajočih na avtobus in zmenek, čevlji so drsali po asfaltu, da je postal izlizan.

Pomikala sta noge v jamice, os spodaj vabi s tisočnimi zvončki, Ferenc verjame, da je pod njim zaklad, varuje plasti, da jih ne zamaje pritepenec, mrko pogleduje okoli sebe in odganja vsiljivce, ki jih nikjer ni, njemu pa se kažejo in se jih ne otrese . . .

Obadi, pikajoči in sesajoči, rinejo pod zavih suknje, posujejo poraščeno kožo z rilčki in pijejo nektar. Zlodji prekleti, proč, da vas ne pošlje v krtovo

deželo! Krti so mu podstavljali krtine, postoj! je vzkliknil Barbki, gledala je in se majala, glava ji je nihala proti hišam, ki so oglavile dimnike, iz katerih se je valil gost dim, vonji so ji svatovali v nosnicah, s hrptom dlani si je poživila nos in Ferenca pocukala za rokav, ki je visel nenadziran, izgubljen, delček nečesa tujega, krojač se ni pojavil, drevesa ga niso izvrgla.

Prestavi tace, stojim na prepihu, mu je rekla vreseče, piskajoče.

Nadaljeval je korake.

Navzgor, navzdol, venci so cveteli, trava se je uklonila, poležana je vstajala za njima in glavice so se priklanjale, veter je pihljal po njih in njiju, onkraj hriba je velo po obleki, krilo je vihralo, avto je brenčal, zavore so zacvilile.

Obležala bi bila todle, kjer si nista odmerila počitka...

Sploh niso dognali, kje sta se naselila, postala sta za hip in noge v mletje grušča in šopov blata, ki je čakalo na lopate in kripo v tovornjaku, rezget ju je spremljal, vrtela sta glavo in se hihitala. Smeh spredaj, zadaj, povsod, vedno manjši točki in obzorje ju je pogoltnilo. –

Klop se ziba, telesi jima nihata, dremež prihaja, sonce ju ne doseže, sence huškajo mimo.

Prijetno je, da bi usnula, sanje so na ulici pod javori, ki so se razkošali, zakaj naj bi se umaknila v brezvetrje in v sončne lise, potrepravajo in huškajo jima po hrbitih in polivinilskih vrečkah, ne dosežeta dna, Barbka pošilja roke noter.

Vedno globlje.

Ferenc ne mara imeti s tem dolgih opravkov, grizljaji so spravljeni v trebuhu, potreplja se in se mu kolcne, aha, zdaj, reče in vstane, ona za njim z majhno zamudo, vrečko zadrigne z oklepajočo roko, škrnicelj, lop! lop! po betonskem nastavku in bo počilo. Ne počí, zasmejeta se oba in se ozreta čez ramo, dolgi pogledi ju spremljajo, zapičeni so v njuni telesi, bedaki, radovedneži, kakor da niso videli Ferenca in Barbke, pred njimi sta, vprašajo pa ne, zakaj sta ravno tukaj in ne kje drugje, zijajo, Ferenc jim pokaže jezik, izpahne ga do korena, obvisel mu je na spodnji ustnici, povešena opozarja in kliče v zbor:

Pridite in prisluhnite, to vam govorim jaz, Ferenc, ki nosim zaklad v zemlji, tejele pod vašimi nogami in onile pod trstičjem, reka ve, vi ne veste, niti ne slutite, revčki, popeljem vas za roko in pokažem najdišče, ne ne, zataknete si za srajco obade, ne pošiljajte mi jih za vrat, dovolj so se sitili, čas je napočil za počitek, odmerek v senci drevesa, jagneda ne maram, listje vonja po trohnečem mrtvecu, trstičje me kliče, Barbka, pojdi, ne glej teh obrazov, ki jih je sama zloba, kaj nama privoščijo? nič! popolnoma nič! hočejo naju odposlati v svet ničevosti. Mrhovinarji, mene ne bodo vodili v mrtvašnico, smraja nastopi po odmoru, zdaj je sonce, pohitiva, da se ne zapelje za goro... za to goro zeleno. –

Njegov povzdignjeni glas je splaval po ulici, hišna pročelja so ga lovila, obdrsnjene stene so odvrgle omet, pazite na glave: pok-cmok, luknja zazeva, rešilec zavije čez most, lepo na nosila, v belem nosila, v belem

strežniki, strežnice zro nepremično. Kje so jim oči, zakaj tako globoko v jamicah?

Odšla je na klop in ostala na klopi.

Rekel ji je: Barbka, ne nori, pamet v roke in noge, v glavi je preobilje, vse bo še dobro, lepše nikoli, ne pritožuj se, da te boli, nič te ne boli, izmišljuješ si bolečino, pusti jo občutljivim, ti si božje dete...

Zaspala je in ni se prebudila; klical jo je z grulečim glasom in ne doklical.

Obsedel je poleg nje in čakal, da se noč umakne s tega prizorišča, svetloba je vstajala proti jutru, električne svetilke so gorele medlo, prižgane sveče v steklenih ohišjih, oblile so ji obraz, poraval ji je klobuček, ki to ni bil, in ko je jutro naznanilo svoj prihod, je odšel od nje.

Za zmeraj.

Nanjo ni pozabil, nosi jo v sebi, izgoreva lučka, večna lučka ji sveti, vedno z enakim plamenom. Upihne je ne, našobi usta, da se mu vzbočijo lica, balončka, žebelj noter in bo izpuhtela sapa, ki jo je uskladiščil in zaprl v hladilnik.

Pa nič, si reče, pobere polivinilski vrečki in se otovori od Barbke...

Spomin nanjo plapola v očeh, ožema si jih in drgne z ukrivljenimi prsti.

Ščemeča svetloba v sijih ga ponese k trstičju, ki z visečimi sulicami prebada plunkajoče mehurčke v skaljeni vodi. –

Stopnice so počiščene.

Kje je Ferenc? sprašuje glas, ki je vsako jutro odmeval po hodnikih in stopniščih, ker je bila ženska huda in besna zaradi scaline, ki je v potočkih curela po stopnicah.

Mokro krpo premočeno je pognala skoz okno dol na dvorišče. Stanovalci so jo spoštljivo obšli, psi so jo s sproščenimi bevski popeljali na cesto.